

Utemeljenje Novog lista

Vranić, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:530015>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Maja Vranić

UTEMELJENJE NOVOG LISTA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

MAJA VRANIĆ

UTEMELJENJE NOVOG LISTA

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Mario Stipančević

Zagreb, 2020.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Rijeka u 19. stoljeću	2
3. Frano Supilo	4
4. Prve godine rada Novog lista	9
5. Suradnici u Novom listu.....	13
6. Prvi broj Novog lista	15
7. Zaključak.....	17
8. Popis literature.....	18

1. Uvod

Tema je ovog rada formiranje hrvatskog dnevnog lista pod imenom *Novi list* koji izlazi u Rijeci od 1900. godine.

Novi list je danas snažan regionalni dnevni list usko povezan uz Rijeku i Hrvatsko Primorje. Uz njega su odrastale generacije Riječana, a obilježio je život svih građana grada na Riječini svakodnevnim relevantnim vijestima i ostalim sadržajima. Ove godine obilježava se 120 godina rada *Novog lista*, čime je ovaj list zaslužio titulu najdugovječnijih hrvatskih novina. Iako danas *Novi list* ima tiskano i digitalno izdanje te se u potpunosti prilagodio modernom vremenu, vratit ćemo se u doba osnutka lista kada mu je temelje postavio hrvatski novinar i političar Frano Supilo.

Cilj ovog rada je prikazati prvih 15 godina rada *Novog lista* te okolnosti koje su dovele do osnivanja lista kao i figuru glavnog urednika Frana Supila.

Započet ćemo s kratkim prikazom grada Rijeke u 19. stoljeću, njegove kulturne i političke povijesti. Zatim će se ukratko opisati životni put i rad Frana Supila, glavnog urednika *Novog lista*. Potom će biti riječi o razdoblju prije osnivanja lista te o prvih 15 godina djelovanja *Novog lista*, kao i o novinarima i političarima koji su usko surađivali s listom. Za kraj, prikazat će se sadržaj prvog broja *Novog lista* iz 1900. godine.

2. Rijeka u 19. stoljeću

Grad Rijeka u 19. stoljeće ulazi pod francuskom vlašću te dio Ilirskih pokrajina ostaje do 1813. godine kada vlast preuzima Habsburška Monarhija. Uz posljednju godinu francuske vlasti veže se i poznata riječka legenda o Karolini Riječkoj, ženi koja je spasila Rijeku od britanskog bombardiranja. S povratkom Habsburške vlasti, Rijeka vraća podjelu na okružne kapetanate, dok u samom gradu civilnu upravu vrši Gubernij (Butorac, Klen, 1988: 171).

Idućih nekoliko godina bilo je izrazito teško za čitavo riječko područje. Trgovci su osiromašili, riječka luka je bila opustošena, gotovo svi brodovi uništeni su od strane Francuza, prekida se rad riječke Zalagaonice, a zaredalo se i nekoliko neplodnih godina što je dodatno uništilo već osiromašene seljake. U tekstu *Promemoria* Riječani traže pomoć od cara Franje koji zbog međunarodnih problema nije mogao udovoljiti zahtjevima, već je od 1822. godine vratio Rijeku pod upravu Ugarskog Kraljevstva čime je postala dio Ugarskog primorja (Butorac, Klen, 1988: 172-173).

Nakon povratka pod Ugarsku krunu riječki predstavnici u Državnom saboru ugarskih zemalja Antun Mihanović i Andrija Ljudevit Adamić predano su radili na prijedlogu osnivanja trgovačkog društva koje bi kapitalno ojačalo Rijeku i pripomoglo njenom jačanju u svakom aspektu. Trgovinska deputacija osnovana je 1829. godine, no to je bio samo početak rješavanja problema u Rijeci (Butorac, Klen, 1988: 174-175).

Najviše problema bilo je u prometu. Najprometnija cesta iz unutrašnjosti prema Rijeci, Lujzijana, imala je skupu cestarinu, dok su brojni projekti stvaranja željeznice redovito nailazili na neodobravanje državnog vrha. Jedini pozitivan pomak dogodio se u brodogradnji koja je cvjetala. Dio brodova bio je u domaćem vlasništvu, dok se dio izrađivao za naručitelje iz inozemstva, a neki riječki jedrenjaci poslani su čak i u Argentinu. Sa širenjem brodogradnje počelo se postavljati pitanje lokacije riječke luke. Naime, ušće Rječine bilo je mjesto na kojem se nalazila luka u ranijem periodu, no tijekom francuske vlasti to područje se zapustilo i zakrčilo te se zbog mulja i nanosa u taj predio više nije moglo uplovljavati. Druga lokacija je bila ispred ulaza u grad, gdje bi se izgradila luka produživanjem gata popularnog naziva *Pred ribarnicom*. Nekoliko godina trajala su mjerenja poduzeta od strane brojnih stranih i domaćih stručnjaka i inženjera, a procijenjeno je da će izgradnja luke u oba slučaja biti veliki trošak što je dodatno usporavalo njenu realizaciju. Ipak, riječka luka prepoznata je kao strateški važna investicija te se nakon 1847. krenulo s ozbiljnijim radovima, a kao finalna lokacija izabran je gat pred gradom (Butorac, Klen, 1988: 176-180). Bez obzira na radove na luci, Rijeka je do 1844. postala jaka

eksporna luka u koju su uplovljavali brodovi papinske države, Kraljevine Dviju Sicilija i Napulja, Grčke, Turske, Malte, ali i brodovi iz Sjeverne Amerike (Butorac, Klen, 1988: 182). Najveći industrijski pogon u Rijeci bila je Tvornica papira, prva tvornica u Hrvatskoj koja je koristila parni stroj. Osim nje, djelovao je i trgovački mlin za žito, dok je većina prihoda dolazila od preprodaje soli (Butorac, Klen, 1988: 187-188).

S kulturnog aspekta, važno je spomenuti da je u Rijeci djelovala Karletzky tiskara koja je tiskala djela na hrvatskom jeziku čime je značajno doprinijela razvoju nacionalne svijesti. Osim toga, u Rijeci su postojale škola crtanja, glazbena škola te gimnazije što govori da Rijeka nije bila zakinuta s umjetničkoga i obrazovnoga aspekta (Butorac, Klen, 1988: 201-202).

Iako se Rijeka u prvih 30 godina ugarske uprave trgnula iz problema koji su ju pratili ranije, Rijeci je i dalje nedostajalo kapitala za jači razvoj. Razlog tome leži u ukrštenim interesima raznih strana u tom razdoblju. Sredinom stoljeća, austrijski krugovi okrenuli su se Trstu kao primarnoj luci, ugarske političke sile nastojale su izboriti vlastitu nezavisnost unutar zajednice s Austrijom, dok je hrvatska strana krenula u borbu za nacionalnim identitetom te nagli zamah dobiva Hrvatski narodni preporod. No u svakom slučaju, Hrvati nisu ni imali ekonomsku snagu da ulažu u riječke potencijale (Butorac, Klen, 1988: 183-185).

Nakon 1848. godine Rijeka i Zagreb dobro su prometno povezani te vijesti brzo putuju na toj relaciji. To je razlog zbog kojeg se nacionalna svijest budi i u Rijeci, iako je materinji jezik ovdje bio najviše sputavan. U Rijeci su u službenoj upotrebi bili mađarski i njemački, u lučkim poslovima talijanski, dok se u gimnaziji još djelomično upotrebljavao latinski jezik. Hrvatski jezik, točnije čakavsko narječje korišteno u Primorju, koristilo se uglavnom u krugu obitelji ili u crkvi. Bez obzira na slabu upotrebu hrvatskoga jezika, postojali su pojedinci koji su jačali nacionalni duh u Rijeci, a jedan od njih je Antun Mihanović, autor hrvatske himne. Spomenimo još da su brojni hrvatski političari i intelektualni završili gimnaziju u Rijeci te su također bili svjesni važnosti aspekta korištenja hrvatskoga jezika u Rijeci, ali i na ostalom hrvatskom teritoriju, a neki od njih su Ivan Mažuranić, Adolfo Veber Tkalčević i Franjo Rački (Butorac, Klen, 1988: 206-208).

U pedesetim i šezdesetim godinama 19. stoljeća dolazi do brojnih previranja u gradskoj upravi Rijeke, a do konačnog rješenja dolazi 1867. kada na snagu stupa Austro-ugarske nagodba. Od 1848. do Nagodbe Rijeka je bila vraćena Hrvatskoj. Nagodba nalaže da istočna obala Rječine pripada Ugarskoj, a Istra, otoci i Kastav austrijskoj strani, dok je sudbina grada Rijeka odlučena tek *Riječkom krpicom*. *Riječka krpica* je naknadno nadodani dio na Hrvatsko-

ugarsku nagodbu (nastala nakon Austro-ugarske nagodbe) kojim Rijeka postaje corpus separatum pod izravnom upravom Ugarske (Butorac, Klen, 1988: 215).

U godinama nakon Nagodbe Rijeka napokon dobiva željeznicu koja je izgrađena 1872. godine pod pokroviteljstvom ugarske vlade i povezivala je Rijeku s Karlovcem. Tim potezom znatno je olakšan promet sa zaleđem, ali je i omogućilo riječkoj luci da konkurrira austrijskoj luci Trstu koja je u prethodnom razdoblju stekla znatnu nadmoć. Na kulturnom aspektu sredinom stoljeća pojavljuje se figura Frana Kurelca, prvog učitelja hrvatskoga jezika u riječkoj gimnaziji i predstavnika riječke filološke škole. Važan je i časopis *Neven*, čije izdavanje preuzima *Narodna čitaonica* u Rijeci nakon prethodnog izdavanja u okrilju Matice ilirske. *Neven* i *Narodna čitaonica* bili su uporište borbe protiv mađarizacije i utjecaja iz Budimpešte. Otvara se i nekoliko novih tiskara, aktivno je gradsko kazalište, a modernizira se i školski sustav (Butorac, Klen, 1988: 219-228).

Pri kraju stoljeća najveća tvornica u Rijeci postaje *Tvornica torpeda Whitehead i Co*, te uz nju tvornica za preradu duhana i rafinerija nafte. Tradicionalna grana brodogradnje sve više slabi zbog prijelaza na parobrode, dok riječka luka, iako osuvremenjena, i dalje zaostaje za Trstom (Butorac, Klen, 1988: 241-261). Od 1870. godine na snazi je *Provizorij*, odluka po kojoj vlast u Rijeci ima guverner, no u praktičnoj primjeni Rijeka i dalje ima tradicionalnu zastupničku skupštinu i gradonačelnika. Period do kraja stoljeća prožet je snažnom mađarizacijom koja tjera riječke mađarone da se okrenu Talijanima kao novim suradnicima. Među riječkim Hrvatima najsnažnije se ističu pravaši, a čak je i veliki Ante Starčević dio života proveo u Rijeci. Pravaši u Rijeci izdaju časopis *Sloboda*, koji kasnije prelazi u Zagreb i mijenja ime u *Hrvatska*. Na prijelazu stoljeća dolazi do velikog preokreta u političkom i kulturnom životu Rijeke, a sve zbog dolaska Frana Supila (Butorac, Klen, 1988: 231-239). O Supilovom životu i radu više će riječi biti u idućem poglavlju.

3. Frano Supilo

Frano Supilo rođen je 30. studenog 1870. godine u Cavtatu, a umro je 25. rujna 1917. u Londonu. Već u mladim danima bliske su mu ideje pravaša te kao srednjoškolac sudjeluje u demonstracijama protiv austrijske vlasti u Dubrovniku, a bio je i član tajnog društva s protunjemačkim stavovima (Njavro, 2014: 3). Dvaput su ga izbacili iz škole pa je uspio završiti samo dvogodišnju gospodarsku školu čime je postao putujući učitelj. Do osamnaeste godine samoinicijativno je naučio francuski i talijanski te je aktivno pratio hrvatsku i stranu književnu scenu (Horvat, 1962: 288). Bio je aktivan u dubrovačkoj sredini te je uvidio važnost spajanja Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom. No, njegovi stavovi nisu bilo isključivo vezani uz rodnu sredinu, već je iznosio stavove o cjelokupnom hrvatskom narodu, ali i o svim južnim Slavenima (Šepić, 1970: 215).

Supilo preuzima uredništvo novina *Crvena Hrvatska* 1891. godine, kada je napunio tek 21 godinu pa Josip Horvat (1962: 287) tu godinu naznačuje kao „granični datum u razvitku novinstva Hrvatske“, ali i kao godinu preokreta u hrvatskoj politici. Također, Supilo je tako postao najmlađi urednik jednih političkih novina u Hrvatskoj. U novinama razrađuje ideju o ujedinjenju južnih Slavena oko tri centra, Sofije, Beograda i Zagreba, a kako bi do tog ujedinjenja došlo smatra da treba poljuljati dualizam u Monarhiji i izazvati razdor između Austrije i Ugarske. Uskoro postaje jedan od trojice mladih dalmatinskih pravaša, uz Antu Trumbića i Josipa Smodlaka, s kojima zajedno kreće u misiju okupljanja opozicijskih stranaka oko Stranke Prave kako bi se zajedno borili za hrvatske interese. Put mu je naglo prekinut zbog raskola u stranci nakon kojeg Josip Frank osniva „čistu“ stranku prava, a Supilo se razočarao i u osnivača Antu Starčevića (Šepić, 1970: 214). Iako razočaran, Supilo se od ranih dana nadahnjivao idejama Ante Starčevića te možemo reći da je na tim idejama i odrastao, no po svom radu, metodama i idejama puno je bliži Eugenu Kvaterniku. Ono što ga odvaja od ostalih pravaša toga doba je odnos prema Srbima u Hrvatskoj koje on želi uvjeriti da im nije u interesu da djeluju antihrvatski, već suprotno (Ganza-Aras, 1973: 392-394).

Kroz *Crvenu Hrvatsku* Supilo je hrvatsko političko novinarstvo pomaknuo s mrtve točke. Vrlo brzo list je nadišao karakter lokalnog lista, iako je ključna ideja pokretanja bila izravno lokalnog karaktera, a radi se o jačanju dubrovačke opozicije prilikom općinskih izbora. Supilo je htio podići vrijednost novinarskog posla i modernizirati stil i oblik samog novinarstva, a sam je bio novinar realist koji je uvijek znao procijeniti političare i u njima uočiti psihološke, fizičke i socijalne prednosti i mane. Uz to, Supilov novinarski stil je uvijek bio racionalan i staložen, bez svade i psovke, što je još jedna značajka njegove težnje k modernom novinarstvu. *Crvena Hrvatska* sastojala se od uvodnika i rubrika Pogled po svijetu, Domaće vijesti, Gradska

rubrika i Diskoras na Poljani, čime su zadovoljene sve potrebe čitatelja. Uvodnike je pisao sam Supilo i oni su uvijek imali individualan karakter odnosno izražavali su Supilove poglede na aktualne događaje (Horvat, 1962: 290-291).

Supilo nastavlja svoju političku borbu s geslom „Niti Pešti, niti Beču, nego k Zagrebu!“, a u Zagrebu ne vidi samo centar za okupljanje Hrvata, već i Srba i Slovenaca. Na prijelazu stoljeća napušta Dubrovnik i seli se na Sušak, a potom i u Rijeku gdje preuzima uredništvo *Novog lista* (kasnije *Riječki novi list*). Ovdje nastavlja svoju ideju okupljanja južnih Slavena (Hrvata, Slovenaca i Srba) protiv zajedničkog neprijatelja, Austro-Ugarske Monarhije. Ipak, ne dijele svi u Hrvatskoj Supilovo mišljenje pa već 1902. izbijaju protusrpske demonstracije u Zagrebu (Šepić, 1970: 215). Važno je spomenuti da je Supilu još 1895. godine ponuđeno uredništvo *Hrvatske domovine* Frana Folnegovića u Zagrebu, no ponudu je odbio jer mu zagrebačka okolina nije odgovarala, a smatrao je i da se zagrebačko novinarstvo vrti oko stranačkog patriotizma, što nije u skladu s njegovim osobnim viđenjima (Horvat, 1962: 298).

Dolazak Frana Supila u Rijeku zapamćen je kao nagla promjena, ne samo u novinarskom, nego i u političkom kontekstu. Političari u Rijeci najčešće su pravnici, ljudi koji su završili visoke škole i smatraju se intelektualcima. Za razliku od njih, Supilo nije visokoobrazovani čovjek, nije član elite, nije pravnik, već je prirodno nadaren za politički i novinarski posao. On se u svom radu ne oslanja na znanje i strategiju, već na osjećaj, što su mu mnogi suradnici kasnije i zamjerali. Supilo je snažan individualac, a kao glavni razlog za uspjeh njegovog *Novog lista* u Rijeci ističe se njegova prizemljenost i praktičnost (Lukežić, 1991: 68).

U Rijeci je i prije Supilova dolaska postojala inicijativa za izdavanje raznih novina i časopisa. Razlog tome leži u riječkom mentalitetu koji cijeni individualnost i teži liberalizmu koji pogoduje razvoju novinarstva. Rijeka je pod snažnim utjecajem industrijalizacije, što je također važno za razvoj novinarstva i liberalniji tisak (Lukežić, 1991: 83).

Frano Supilo se u Rijeci, ali i ranije, pokazao kao izvrstan novinar. On je „promatrač, on snima, upija u sebe sve kao fotografska ploča, ali je odmah i istraživač koji ponire u stvar, on je analizator“ (Lukežić, 1991: 85).

Nakon demonstracija 1902./1903. zatvara se prva etapa Supilova rada te se već 1903. godine osjećaju određene promjene u njegovu razmišljanju i djelovanju. Brojni autori razdvajaju dvije faze Supilova rada kao „Mladi“ i „Stari“ Supilo te ih se često naziva i proturječnima, prvenstveno zbog pomaka od ideje hrvatstva do ideje jugoslavenstva, a radi li se o političkoj nedosljednosti ili o praktičnom snalaženju, ovisi o načinu promatranja (Krišto,

2011: 89-90). Supilo uviđa da bez suradnje sa Srbima Hrvati neće moći ostvariti nikakvu autonomiju unutar Monarhije, a kamo li bilo kakav korak bliže željenom ujedinjenju. Osim sa Srbima, Supilo surađuje i s Talijanima jer uviđa da i oni osjećaju prijetnju od njemačkog ekspanzionizma. Imao je brojna poznanstva u talijanskim krugovima te im nastoji objasniti svoju viziju budućeg ujedinjenja, ali i odnosa Talijana i Austrijanaca. Tim postupcima Supilo zajedno sa svojim suradnicima Trumbićem, Smodlakom i Čingrijom udara temelje *politici novog kursa* (Šepić, 1970: 216). Takva politike nije naišla na odobravanje u Banskoj Hrvatskoj, zbog ukorijenjenog nepovjerenja prema Beču i Budimpešti (Njavro, 2014: 13).

Često se naglašava da je Supilo smatrao Hrvate i Srbe jednim narodom, no o njihovom odnosu mislio je sljedeće: „Mi smo dva imena, dvije povijesti, dvije kulture i dvije literature, ali jedan jezik, i po tome jedan narod. Zato velimo da smo dva plemena“ (Ganza-Aras, 1972: 390), čime ih dijeli u dvije nacije, dok je u *Crvenoj Hrvatskoj* pisao: „Nije pitanje u tome jesu li Srbi i Hrvati dva ili jedan narod, jesu li dva plemena ili ne. Pitanje je tu da imaju dva različita politička pravca, među kojima treba da se jednog odabere“ (Horvat, 1962: 291).

Sukladno Supilovim željama, uskoro dolazi do sukoba između austrijske i ugarske strane što Supilo iskorištava tako da obećava Mađarima potporu, a za uzvrat traži određene slobode u Hrvatskoj. Finalni dokument dogovora bila je Riječka rezolucija iz 1905. koja „obećaje podršku Mađarima u borbi za nezavisnost, uz uvjet da se u Hrvatskoj uspostave građanske slobode i narodna vlada, a Dalmacija da se reinkorporira svojoj nacionalnoj matici“ (Šepić, 1970: 217). Iste godine potpisana je i Zadarska rezolucija kojom su regulirani hrvatsko-srpski odnosi, a potpisali su je i talijanski predstavnici u Dalmaciji (Njavro, 2014: 22). Riječka rezolucija potaknula je stvaranje Hrvatsko-srpske koalicije koja je trebala stupiti u pregovore s Mađarima, no bečki dvor je nastojao svim silama slomiti koaliciju i uništiti Supila. Brojni časopisi poput *Hrvatskog prava* i *Reichsposta* pisali su članke u kojima optužuju Supila za veleizdaju, a na kraju je ključni korak učinila mađarska vlada koja je odustala od sukoba s Bečom. Ipak, Hrvatsko-srpska koalicija ostvarila je suradnju s vladom i pobijedila na izborima u Hrvatskoj 1906. godine. Supilo je time postao jedan od utjecajnih političara u Hrvatskoj (Šepić, 1970: 217).

Hrvatsko-srpska koalicija jedinstvena je pojava u hrvatskoj povijesti u kojoj Supilo šalje poruku Srbima „zovite se kako hoćete, vjerujte u što hoćete, mi ćemo vam priznati sva vaša prava, ali radite u interesu Hrvatske, zajedno s nama“ (Ganza-Aras, 1972: 394), čime se potvrđuje ranije spomenuta teza da je Supilov pristup Srbima bio novitet, no i dalje u skladu s pravaškim konceptom.

Zbog oportunističke politike u daljnjem radu, Supilo se sukobljava s frankovcima koji ga optužuju da je izdao hrvatstvo, a nakon izjave o Bosni i Hercegovini srpske stranke u Koaliciji sve više gube povjerenje u ispravnost ciljeva Hrvatsko-srpske koalicije. Do 1908. godine Koalicija je u stalnom slabljenju, a Supilo mijenja taktiku ovisno o aktualnoj situaciji što se ne sviđa ostalim političarima pa ga se često optužuje da je srpski špijun ili da prima novac od austrijske ili talijanske vlade. Ubrzo dolazi do aneksije Bosne i Hercegovine te do Friedjungova procesa, u kojem je Supilo odigrao važnu ulogu. Ipak, zbog kritične pozicije u kojoj se nalazi, Supilo daje ostavku na mjesto u Koaliciji (Šepić, 1970: 219), a sam Friedjungov proces ostao je „kulminaciona točka u sukobu nosilaca dualističkog poretka sa Supilovom nezavisnom, aktivnom nacionalnom politikom“ (Ganza-Aras, 1972: 402).

Nakon izlaska iz politike, Supilo se posvećuje radu u svom *Novom listu*, no i dalje u svojim člancima kritizira rad hrvatskih stranaka, čak i Koalicije, podsjećajući ih da se odmiču od primarnih ciljeva politike novog kursa. Za vrijeme balkanskih ratova pisao je o srpskim pobjedama, a u Hrvatskoj je snagu za borbu vidio u omladini, posebno u hrvatskim studentima u Beču. Nekoliko godina prije Prvog svjetskog rata „zalagao se za nacionalističku politiku na temelju misli narodnog jedinstva Hrvata i Srba s time da im se Slovenci priključe i s njima stope, zahtijevao je da se hrvatska i srpska politika u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini usklade, da hrvatska politika bude napredna i slobodoumna, a u socijalnom pogledu demokratska i izrazito radikalna bar dok se ne postigne financijska samostalnost“ (Šepić, 1970: 221).

Početak rata Supilo preuzima diplomatsku ulogu i obilazi europske zemlje propagirajući ideju stvaranja jugoslavenske države i rušenje Austro-Ugarske Monarhije. Uz to, borio se i protiv talijanskih želja da preuzmu jadransku obalu. Jedino uporište takvih ideja Supilo je pronašao u srpskoj vladi na čelu s Nikolom Pašićem koja se obavezala na ujedinjenje južnih Slavena. Iako je Supilo uočio da Srbija planira stvoriti Veliku Srbiju, a ne savez jugoslavenskih zemalja, zbog neposredne pogibelji od strane Italije pristao je na takvo ujedinjenje. I dalje je nastavio djelovati u hrvatskom interesu te je stalnim diplomatskim razgovorima s britanskim i ruskim predstavnicima pokušao osvijestiti potrebu da neka od tih država zagovara hrvatske interese kod srpske vlade (Šepić, 1970: 222-223).

Supilo je tijekom rata nastavio borbu za hrvatske interese, djelujući i izvan Jugoslavenskog odbora. Djelovao je svim sredstvima samo da spriječi da hrvatski teritorij postane plijen Srbiji ili Italiji. Složio je promemoriju 1915. godine kojom se zalaže za hrvatsku ravnopravnost prilikom ujedinjenja i ne dopušta da se nasilno dijele hrvatski teritoriji, čime se u potpunosti odmiče od Odbora i dolazi u sukob s Antom Trumbićem. Iduće godine istupa iz

Odbora, no uviđa da mu je borba uzaludna. Posljednji ozbiljniji politički korak Frana Supila bio je izrada prijedloga za uređenje buduće jugoslavenske države koju je vidio kao federativnu ustavnu zajednicu, što se izglasalo 1917. na Krfskoj deklaraciji, samo u nešto promijenjenim uvjetima. Na kraju je prihvatio osnivanje Države Srba, Hrvata i Slovenaca te Krfsku deklaraciju, te je nedugo nakon toga i umro (Šepić, 1970: 224-227).

Frano Supilo borio se za ostvarivanje hrvatske države i nije mu bilo važno na koji način će se ona realizirati. Bio je spreman na kompromise i različite kombinacije te čak i na prihvaćanje jugoslavizma, samo ako bi Hrvatska imala odgovarajući položaj unutar takve zajednice. Upravo ta borba na kraju ga je i uništila te je umro u 47 godini života, a jedino što je u naslijeđe ostavio je parola „osjećati domovinski, a misliti međunarodno“ (Ganza-Aras, 1972: 391-404). U idućem poglavlju biti će riječi o Supilovom najuspješnijem projektu *Novom listu*.

4. Prve godine rada Novog lista

Novi list su riječke dnevne novine koje počinju izlaziti 2. siječnja 1900. godine na Sušaku, da bi se već 1. ožujka iste godine preselile u Rijeku gdje su izlazile do 1907. svakog dana osim nedjelje. Nakon 1907. novine mijenjaju ime u *Riječki novi list*, počinje ih izdavati Riječka dionička tiskara te izlaze svakoga dana sve do 19. prosinca 1915. kada se ponovo gase (Lazarich, 2009: 73).

Preteča *Novom listu* je *Hrvatska sloga* koja je počela izlaziti 1898. na Sušaku, a urednik im je bio Hinko Cuculić. No, *Hrvatska sloga* u prvoj godini izlaženja nije postigla veći uspjeh pa su dioničari Primorske tiskare počeli tražiti novog urednika. Već početkom 1899. počinju pregovori s Franom Supilom, no potrajali su gotovo do kraja godine jer je Supilo tražio potpunu uredničku slobodu. Iako je u početku bio neodlučan, Supilo je shvatio kako je Rijeka strateška točka hrvatskoga teritorija zbog svog prometnog položaja te da bi mogla biti plodno tlo za dnevni list koji će promijeniti politički tok Hrvatske. Uz to, Rijeka je pod izravnom mađarskom upravom kao *corpus separatum* te u njoj vrijede mađarski zakoni o tisku koji su puno liberalniji od onih koji vrijede na ostalim hrvatskim područjima (Horvat, 1962: 300). Slikovito je stanje u tisku opisao Josip Horvat koji piše da „ono što se u Zagrebu ne smije ni šapnuti, na Rijeci se smije štampati“ (Lukežić, 1991: 83). Frano Supilo je potpisao ugovor 21. studenog 1899. s

Milanom Gremerom, Stjepanom Haraminom i Antom Bačićem kao predstavnicima Primorske tiskare. Ugovorom mu je potvrđena mjesečna plaća od 150 forinti te promjena imena lista u *Novi list* (Horvat, 1962: 300).

Ljudi koji su pozvali Supila u Rijeku su riječki Hrvati. Oni su pripadnici bogatog sloja, no bogatstvo su zaradili vlastitim radom u raznim strukama kao što su brodogradnja, trgovina ili neka slobodna zanimanja. Upravo to što su se nakon mnogo godina rada uzdigli među bogatije građane daje im dozu neovisnosti koju iskorištavaju tako što nastoje stvoriti alternativu u Rijeci. U ovom slučaju, alternativa je pokretanje *Novog lista*, u koji su bili spremni uložiti dovoljno novca, samo ako pronađu osobu koja će list kvalitetno realizirati, a takvu osobu pronašli su u Franu Supilu (Lukežić, 1991: 77).

Kada govorimo o razlozima stvaranja samog lista važno je napomenuti da u Rijeci nije postojao veći i važniji list još od preseljenja *Slobode* u Zagreb 1884. godine. Iako je bilo nekoliko pokušaja osnivanja listova, nijedan nije uspio te su riječki pravaši u Supilu vidjeli ne samo urednika koji će razviti novine za lokalne potrebe, već i urednika koji će iznijeti političku sliku i stav te unijeti promjene u političku sliku Rijeke, ali i Hrvatske. Supilo s druge strane, u Rijeci je vidio dobru priliku zbog već spomenutog mađarskoga zakona o tisku, no i odličnu mogućnost da se istovremeno poveže s Dalmacijom, kontinentalnom Hrvatskom i inozemstvom, ali i s mađarskim krugovima koji su često boravili u Rijeci (Vidas, 1953: 447-448). Također, u Rijeci je postojala velika frekvencija informacija koja bi sigurno privukla svakog novinara, pa tako i Supila (Lukežić, 1991: 78). Osim nestanka hrvatskih listova u Rijeci krajem 19. stoljeća, također nestaje i briga za hrvatski jezik. Jedina hrvatska gimnazija seli se na Sušak, a mađarizacija i talijanizacija su na vrhuncu što govori o potrebi za stvaranjem lista na hrvatskom jeziku u Rijeci (Antić, 1953: 503).

Iako su prvi brojevi izašli na Sušaku početno s 2. siječnjem 1900. godine, *Novi list* se ubrzo seli u Rijeku kako bi bili van dosega hrvatskih zakona o tisku i jake cenzure. U prve tri godine djelovanja *Novi list* je uspio postati vodeća sila hrvatskoga novinarstva koja je natjerala cijelu Austro-Ugarsku da upre oči u Rijeku. Može se reći da je Supilo porazio Mađare njihovih vlastitim oružjem jer je koristio mađarski zakon o tisku kako bi se borio protiv mađarizacije. Frano Supilo imao je efikasan recept za jačanje svoga lista: konstantno je širio krug dopisnika, stvarao je snažne veze koje će omogućiti sigurno financiranje lista te je usmjerio protok informacija prema sebi i prema Rijeci. Uz to, bio je i izvanredan novinar (Lukežić, 1991: 85). Uz pomoć Supila i njegovo *Novog lista*, Rijeka postaje snažno nacionalno-političko središte koje okuplja pristaše za narodnu borbu te u nekim trenucima pokazuje veću snagu od Zagreba

(Vidas, 1953: 448). U tom kontekstu Vinko Antić (1953: 504) piše: „To nije bilo samo riječko glasilo, pa ni samog Hrvatskog Primorja, to je bio opći hrvatski dnevnik, a njegov urednik Frano Supilo istaknuta politička ličnost ne samo Hrvatske, već cijele Austro-Ugarske, poznat i izvan njenih granica“.

Nagli razvoj *Novog lista* ne bi bio moguć bez Frana Supila. On je listu zacrtao početni program, a marljivim i predanim radom podigao ga je na visoku razinu. Iako su novine često nazivane jeftinim štivom, sama činjenica da je postojalo ikakvo štivo na hrvatskom jeziku u talijaniziranoj Rijeci dalo je snagu nacionalnom pokretu i Hrvatstvu u Rijeci. Ipak, važno je napomenuti da list nije bio isključivo i jedino političko glasilo, već je sadržavao i ostale sadržaje iz područja kulture i lokalne zajednice (Lukežić, 1991: 67). O posvećenosti Frana Supila radu u listu govori izvještaj iz riječke kavane *Caffe Grande* u kojem se navodi da „Supilo je bio ovdje svagdašnji gost, rijetko kad po danu, ali zato stalno oko ponoći kad je svršio svoj telefonski razgovor s Peštom, jer je Supilo sve redakcijske poslove obavljao uglavnom sam te je mogao tek negdje u četiri ujutro leći na počinak. Dok su vladala mirna vremena stol je u te ure bio slabo posjećen ali je zato u burnim vremenima svaka stolica bila zaposjednuta i sve je čekalo njegov dolazak“ (Žic, Sušačka revija, 2007., br. 58/59).

U *Novom listu* pisalo se o općim političkim kretanjima u Hrvatskoj i Monarhiji, ali i o umjetnosti, književnosti i kulturi. Pratile su se hrvatske književne prilike, a izlazile su i razne vijesti, bilješke i prikazi časopisa i knjiga. U tom kontekstu *Novi list* se pokazao i kao branitelj hrvatske knjige. U broju 88 iz 1901. godine nalazi se uvodnik „Naše književne prilike“ u kojem se prikazuje zgroženost stanjem u hrvatskom izdavaštvu. Ističe se kako je hrvatska literatura prepuštena nakladnicima kojima nije stalo do obrazovanja naroda, već isključivo do profita. Također, pozivaju Maticu hrvatsku da napravi nešto po tom pitanju jer izdanja hrvatskih pisaca ne smiju biti prepuštena slučaju. Uskoro *Novi list* počinje objavljivati aktualne knjige u svom izdanju te donosi kritike i osvrtne na književne prilike. Osim hrvatskih izdanja, objavljivani su i prijevodi raznih stranih autora kao što su Edgar Allan Poe, Anton Pavlovič Čehov, Marcel Proust, Lav Nikolajevič Tolstoj, Victor Hugo, Mark Twain, a zanimljivi su i prijevodi djela slovenskog književnika Ivana Cankara (Antić, 1953: 506-507).

Od samog početka, *Novi list* se temeljio na programu Stranke prava čiji je temelj ujedinjenje hrvatskih zemalja, a uz to pratio je razvoj političke misli svoga urednika Supila. Uz izrazito protuaustrijski i protunjemački stav, novine je obilježila Supilova težnja za suradnjom Hrvata, Srba i Slovenaca kako bi pružili otpor Monarhiji. Također, Supilo je u početku bio

protiv riječkih Autonomaša jer im je zamjerio suradnju s Talijanima, no kasnije uviđa da bi i s njima mogao postići dobar odnos (Šuran, 2016: 33).

U vrijeme javnih demonstracija 1902./1903. većina zagrebačkih političkih listova je ugašeno, no *Novi list* je uspio ostati aktivan, iako su se i njegova izdanja masovno plijenila. Frano Supilo koristio je razne metode kako bi list poslao u Zagreb, Zagorje i ostale dijelove Hrvatske, a iskoristio je i svoja poznanstva u inozemstvu kako bi vijesti iz Hrvatske plasirao u talijanske, francuske i engleske novine (Horvat, 1962: 306).

Frano Supilo osjetio je da njegov list može imati presudnu ulogu u godinama demonstracija pa je još jače i agresivnije udario po banu i mađaronima. Ovdje se može uočiti još jedna moderna komponenta Supilovog novinarskog posla jer je u kriznoj situaciji uočio koliko je važno ljude pravodobno i točno informirati o najnovijim događanjima u državi. O utjecaju *Novog lista* na narod govori sljedeće: „Rijetko da je kada u bilo kojem narodu jedan čovjek i jedna novina mogla učiniti tako dubok utisak i tako temeljito promijeniti hod događaja u političkim i kulturnim odnosima naroda, kao što je to učinio Supilo sa svojim *Novim listom*“ (Lukežić, 1991: 99).

Nakon sloma Khuenove vlade i novog razdoblja u Hrvatskoj, *Novi list* postaje uzor drugim listovima koji se stvaraju u tom periodu, ali i temelj za daljnju političku podjelu. Listovi priznaju *Novom listu* „primat vodstva“ te se pridružuju novom naprednjačkom pokretu koji se bori za demokraciju i antiklerikalizam (Horvat, 1962: 336-338). Sukladno tome, *Novi list* 1904. godine ima najveću nakladu u Hrvatskoj, no iako se ne zna točan broj, procjenjuje se da se radi o broju od 10 do 12 tisuća primjeraka (Najbar-Agičić: 2015: 130).

Uskoro dolazi do preokreta u izdavanju novina. Frano Supilo mijenja karakter *Novog lista* koji postaje čisti informativni politički dnevnik, bez ideoloških utjecaja na objavljivanje. Supilo stvara snažnu dopisničku mrežu preko telefona sa Zagrebom, Peštom i Trstom, a mijenja i vrijeme izdavanja novina. Do tad je praksa bila da novine izlaze popodne nakon što se u list unesu novosti iz inozemnih listova pa Supilo stvara radikalni preokret i odlučuje da će se novine izrađivati po noći, a izlaziti rano ujutro. Tom odlukom novine su mogle biti poslane brzim vlakovima i parobrodskim linijama koje su polazile noću ili rano ujutro kako bi pretplatnici svoje izdanje dobili što prije. U kratkom vremenu *Novi list* uspio je istisnuti tršćanski list *Piccolo* i time vješto smanjiti utjecaj talijanizma na hrvatsku obalu. Uz to, *Novi list* je stizao puno brže nego zagrebački listovi što je natjeralo hrvatsku novinarsku scenu na promjene u izdavačkoj politici (Horvat, 1962: 342-343). O promjeni u izdavanju *Novog lista* svjedoči nam

i izvadak spisa riječkog gubernija od 12. veljače 1904. u kojem je zapisano da *Novi list* postaje dnevnik te mu se tom prigodom povećava kaucija. Supilo je tada poslao žalbu na povećanje kaucije, no ni žalba ni prigovor nisu mu prihvaćeni (Szekeres, 1970: 388).

Kao što je već spomenuto, 1907. godine list mijenja ime u *Riječki novi list*, a kao razlog promjene imena navodi se sudska tužba koja je donijela veće financijske izdatke i bijeg od posljedica cenzure. Iste godine na snagu stupa novi *Zakon o štampi* koji je omogućio daljnji razvoj informativnog novinarstva. Tim zakonom ukinuta je jamčevina za pokretanje novina, a omogućena je kolportaža. Nakon promjene imena Supilo postaje vlasnik lista, a jačanju utjecaja lista pogodovale su vijesti u vezi Friedjungova procesa koji je uništio domaći ugled Frana Supila, ali povećao inozemni. Spominje se da je čak i ugledni *Times* tražio Supila za stranog dopisnika (Najbar-Agičić: 2015: 130).

Novi list bio je gotovo bez konkurencije sve do 1912. kada su pokrenute *Riječke novine*. Radi se o katoličkom listu kojeg je pokrenuo gvardijan kapucinskog samostana Bernardin Škrivanić. Frano Supilo je bio veliki protivnik *Riječkih novina* jer je tvrdio da su mu ukrali format i ime, no bez obzira na njegove optužbe *Riječke novine* su jako brzo imale gotovo istu tiražu kao i *Novi list*, čime su ove dvije novine postale najtiražnije novine na hrvatskom jeziku u Hrvatskoj. Supilo je takvu situaciju iskoristio tako što je u *Novom listu* počeo objavljivati satirične i ironične članke na račun kapucina, zbog čega su čelni ljudi *Riječkih novina* izdali nekoliko brošura u kojem Supila prikazuju kao lažova (Žic, Sušačka revija, 2007., br. 58/59).

Početak Prvog svjetskog rata Supilo odlazi u inozemstvo, što iskorištava Austro-Ugarska Monarhija te 19. prosinca 1915. zabranjuje izdavanje *Riječkog novog lista*. Razlog zabrane su članci za koje je vlast procijenila da štete interesima rata (Szekeres, 1970: 409). Ovime se zatvara prvih 15 godina izlaženja *Riječkog novog lista*. U međuratnom razdoblju i kasnije došlo je do ponovnog pokretanja lista na tradiciji Supilovog *Novog lista*, koji izlazi još i danas.

5. Suradnici u Novom listu

U *Novom listu* su surađivali Matija Mažić, Zvonko Papić, Stevo Osterman, Jovo Krznarić, Jaša Grgašević, Matko Dvorničić i Hanibal Caponi. Matija Mažić piše o povijesti Rijeke i okolice, Zvonko Babić najčešće o književnosti i beletristici, Stevo Osterman o školstvu,

nekim temama iz znanosti, a donosi i prijevode s francuskog. Jovo Krznarić obrađuje teme školstva, mladih i politike, dok se Jaša Grgašević bavi književnim temama. Grgašević piše o kazalištu i hrvatskim piscima poput Josipa Kozarca i Antuna Gustava Matoša. Matko Dvorničić i Hanibal Caponi obrađuju književnoumjetničku tematiku, prikaze knjiga i književne crtice (Antić, 1953: 507).

Dalmatinski suradnici su Ante Tresić-Pavičić, Stjepan Roca i Z. B. Ilijin. Od poznatih suradnika ističe se Stjepan Radić koji je pisao o politici, najčešće iz inozemstva ili Zagreba. Suradnici *Novog lista* bili su i brojni književnici kao što su Ante Tentor, Viktor Car Emin, Ksaver Šandor Đalski, Ivan Kozarac, Antun Gustav Matoš, Janko Polić-Kamov, Vladimir Čerina, Nikola Polić, Tin Ujević, a povremeno i Rikard Katalinić Jeretov. Ante Tentor pisao je pripovijetke, a Viktor Car Emin priču iz lokalnog života te je *Novi list* pratio njegovu daljnju karijeru. K. S. Đalski pisao je s izrazito antimadžarskim stavom književne priloge iako je bio u političkom fokusu. Ivan Kozarac objavljivao je većinom feljtone, a *Novi list* je donio i kritiku njegovog romana *Duka Begović*. Kao stalni suradnik ističe se Antun Gustav Matoš koji je doprinio razvoju lista svojim kritikama raznih autora i časopisa, ali se osvrće i na književne prilike u Hrvatskoj. O Matošu je *Novi list* pisao često, a posebno su naznačili i obilježili njegovu smrt. Nikola Polić jedan je od onih koji su pisali o Matošu, a osim toga pisao je o kazalištu, za razliku od njegova brata Janka Polića-Kamova koji je pisao protiv Matoša. Kamov je poznat po specifičnom stilu pa je u skladu s tim u *Novom listu* objavio „upadice i opaske“ zanimljivog naslova *Ćuška*. Vladimir Čerina dojavljivao je iz Splita, Zagreba, Rima i Napulja razne tematike, dok je Tin Ujević bio dopisnik iz Splita i Beograda, a javljao se s političkim temama (Antić, 1953: 507-509).

Milan Marjanović, Arsen Wenzelides i Josip Baričević stalni su suradnici te neko vrijeme i članovi redakcije *Novog lista*. Milan Marjanović objavljuje pod pseudonimom Fidus i Novus članke o hrvatskim i stranim književnicima te o novinarstvu i Matici Hrvatskoj, dok u kasnijem razdoblju postaje dopisnik iz Splita, Boke Kotarske i Beograda. U izdanju *Novog lista* izašao je i njegov roman *Karijera*. Arsen Wenzelides imao je suprotan put od Marjanovića. U početku je bio dopisnik iz Dubrovnika i Zagreba, da bi kasnije postao stalni član redakcije. Piše o sličnim temama kao i Marjanović, samo što posebno obrađuje povezanost politike i književnosti. Josip Baričević također je pisao crtice i članke književne tematike, a radio je i kao prevoditelj (Antić, 1953: 209).

6. Prvi broj Novog lista

Prvi broj *Novog lista* izašao je u utorak, 2. siječnja 1900. godine na Sušaku. Toga dana list se sastojao od četiri stranice, od kojih zadnja sadrži reklame. Tekst je pisan u četiri uska stupca, a počinje s uvodnikom kojeg je pisao glavni urednik Frano Supilo.

U uvodniku Supilo obavještava čitatelje da je preuzeo vodstvo lista koji je od prije poznat kao *Hrvatska sloga*, a nadalje će se zvati *Novi list*. Povodom toga događaja Supilo čitateljima upućuje nekoliko riječi koje smatra prikladnima. Priznaje kako se nalazi u položaju koji je za njega nov i nepoznat te da je svjestan kako snosi veliku odgovornost, prvenstveno zato što je tek došao u Rijeku i još nije dovoljno upoznat s atmosferom i međusobnim odnosima u gradu. Osvrće se i na političku težinu koju sa sobom nosi njegovo uređivanje lista jer i sam zna koliko je teško u tadašnjim okolnostima uređivati jedan list na hrvatskom jeziku. Zatim govori o stanju na hrvatskim teritorijima u kojima ima mnogo nesloge i mržnje. On smatra da je potrebno jedinstvo svih Hrvata, odnosno poziva na ujedinjenje i slogu koja je jedini put u svjetliju budućnost. Naglašava tehničku važnost izdavanja lista pa piše: „Program Novog lista bit će i ostati hrvatski program na načelima stranke prava. Nastojati ćemo samo, da se taj ne sastoji u vici Živila slobodna, samostalna i ujedinjena Hrvatska! nego u polaganom ali sustavnom i neprekidnom radu, da se uskori i postigne taj ideal svakog Hrvata, koji Hrvate narodom smatra“ (Novi list, br. 1., 1900.). U program lista Supilo ubraja i djelovanje na temelju dokaza i činjenica, a ne nagađanja jer je vidio koliko zlo se može stvoriti kada se objavljuje lakoumno. Nadalje, piše o dobrom prometnom položaju Rijeke te kako će ga iskoristiti da bi pisao vijesti koje se odnose na sve hrvatske teritorije, ali i na sve ljude, neovisno o zanimanju i staležu. Supilo se obvezuje da će se u listu nalaziti vijesti raznolike tematike, posebno iz politike i kulture, te da će nastojati stvoriti što bolju dopisničku mrežu kako bi i kvaliteta vijesti bila bolja. Ističe da je cijena lista izrazito niska kako bi bila dostupna svakom Hrvatima neovisno o njegovim prihodima. Na kraju, poziva sve u Primorju i šire na suradnju te se obvezuje da će učiniti sve što je potrebno da se realizira zacrtani program Novog lista (Novi list, br. 1., 1900.).

Iduća rubrika je Letimični osvrt na 1899. godinu. Tu se iznosi kratak pregled događaja koji su obilježili godinu koja je prethodila. Počinje s kratkim opisom vanjske politike Austro-Ugarske Monarhije, a spomenut je i problem Bosne i Hercegovine za koju se naznačuje da bi mogla utjecati na položaj Hrvatske. Zatim se kratko opisuje stanje u Italiji za koju je naznačeno

da je „prokockala posljednji atom morala“, a nakon toga slijede izvještaji iz Njemačke i Engleske. Slijedi još nekoliko događaja poput sukoba Čeha i Nijemaca unutar Monarhije, no autor smatra da pojedinačni događaji ne mogu dati potpunu sliku prilika u Europi, ali mogu prikazati tijek misli različitih naroda. U nastavku se spominje teza usko vezana uz Supilovo političko shvaćanje, a to je da su Slovenci i Hrvati jedan narod. Taj navod potkrjepljuje se činjenicom da su Slovenci uveli hrvatski jezik u škole. Na kraju se prikazuje stanje u hrvatskim pokrajinama i važnim centrima kao što su Istra, Dalmacija, Skradin i Dubrovnik, Rijeka i Slavonija (Novi list, br. 1., 1900.).

Treći dio je izvješće o proslavi novogodišnje noći u Rijeci i Sušaku. Posebno je opisana proslava u najpoznatijim hotelima te je spomenuto do kada je trajala zabava, tko je svirao i je li netko značajan prisustvovao zabavi. U zaključku izvještaja preporučuje se svim Hrvatima da obrate pozornost da kulturna društva spomenuta u članku koja posebnu pažnju pridaju hrvatskoj tradiciji i kulturnim vrijednostima (Novi list, br. 1., 1900.).

Dio lista posvećen je kratkim relevantnim vijestima. Neke od njih su: blagoslov kuća gospodina Ružića, obavijest o radu Čitaonice u Rijeci, dolazak parobroda u luku, sudar tramvaja i kola, rad teatra, nesretni slučajevi trovanja i samoubojstva, Hrvati u imigraciji i jedan pomalo neobičan članak o gospođi Pilepić koja je živjela u tri stoljeća. Nakon toga slijede brzojavne vijesti iz Londona i Beča, ekonomske bilješke, stanje na burzi i nekoliko oglasa (Novi list, br. 1., 1900.).

Treća stranica podijeljena je po sredini na dva djela. Na gornjem djelu nalazi se domaći dopis iz Istre, političke vijesti te dio domaćih vijesti iz Hrvatske. Posljednji stupac sadrži kratku obavijest uredništva u kojoj stoji da će brojeve *Novog lista* poslati svima za koje smatraju da bi željeli postati pretplatnici, no ako među njima postoji netko tko ne želi pretplatu neka treći broj lista vrati uredništvu kako bi mu pretplata bila otkazana. Donji dio treće strane je književni podlistak u kojem se nalazi prijevod Kineske legende. Posljednja stranica sadrži reklame raznih tvrtki, obrta i ordinacija (Novi list, br. 1., 1900.).

7. Zaključak

Grad Rijeka u 19. stoljeću postaje jedna od glavnih pomorskih luka na Jadranu, ali i jaka industrijska sila. Rijeka se nalazi u drugačijem položaju od ostalih hrvatskih teritorija jer je pod izravnom upravom Ugarske kao *corpus separatum*. Zbog toga je pod još jačim utjecajem mađarizacije, ali i talijanizacije koja je u Rijeci prisutna još od ranijih razdoblja. To ne sprječava da se u Rijeci probudi nacionalni pokret i svijest o potrebi jačanja hrvatskoga jezika u narodu i javnoj upravi. Ta težnja najjače se ostvaruje prilikom dolaska Frana Supila u Rijeku. Supilo preuzima vodstvo Novog lista koji će ubrzo postati najutjecajniji list na hrvatskom jeziku u cijeloj Austro-Ugarskoj Monarhiji. Frano Supilo se, osim u novinarstvu, istaknuo i u politici gdje je najpoznatiji po pokretanju politike novog kursa i Hrvatsko-srpskoj koaliciji. Njegov Novi list uspio je provesti reformu prelaska iz stranačkog u informativno novinarstvo te radikalno promjeniti vrijeme izlaženja novina kako bi vijesti pravovremeno stizale do čitateljstva. Uz to, Novi list u vrijeme najveće popularnosti izlazi u 10 do 12 tisuća primjeraka čime postaje najtiražniji list na hrvatskom jeziku. Supilo je nastojao u svom listu objavljivati sadržaje za sve uzraste, ukuse i staleže te je razvio široku mrežu inozemnih i domaćih dopisnika. Suradivao je i s hrvatskih književnicima, novinarima i političarima koji su dali svoj doprinos povećanju kvalitete Novog lista kao informativnih novina.

U prvom broju Novog lista iz 1900. godine Frano Supilo obvezao se da će izvještavati na temelju činjenica i podataka, a ne nagađanja te da će nastojati maksimalno poboljšati kvalitetu vijesti kako bi pomogao hrvatskom narodu u Rijeci i šire da se ujedini i zajedno djeluje. Pritom preuzima odgovornost i poziva sve čitatelje na suradnju. Tim riječima Supilo postavlja temelje modernog novinarstva i njegovih načela čime nam dokazuje da su i Supilo i Novi list bili daleko iznad svog vremena.

8. Popis literature

1. Antić, V. (1953.) Rijeka u hrvatskoj književnosti XIX. i početkom XX. stoljeća, u: *Rijeka-zbornik*, J. Ravlić (ur.), Zagreb: Matica Hrvatska, str. 479.-514.
2. Butorac, F., Klen, D. (ur.) (1988.) *Povijest Rijeke*, Rijeka: Skupština općine Rijeka i Izdavački centar Rijeka.
3. Ganza-Aras, T. (1972.) Frano Supilo u svjetlu najnovijih istraživanja, *Historijski zbornik*, br. 25-26, str. 387-406.
4. Horvat, J. (1962.) *Povijest novinstva Hrvatske 1771. – 1939.*, Zagreb: Stvarnost.
5. Krišto, J. (2011.) Sukobi Franka i Supilo i problematično historiografsko nasljeđe o njima, *Kroatologija: časopis za hrvatsku kulturu*, sv. 2., br. 1., str. 79.-93.
6. Lazzarich, L. (2009.) Izvori o riječkim povijesnim novinama 1813. – 1918., *Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova*, sv. 2., br. 1., str. 65.-79.
7. Lukežić, I. (1991.) *Fijumanske priče*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
8. Najbar-Agičić, M. (2015.) *Povijest novinarstva – kratki pregled*, Zagreb: Sveučilište Sjever.
9. Novi list (1900.), br. 1.
10. Njavro, I. (2014.) *Frano Supilo i Hrvatsko-srpska koalicija*, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, diplomski rad.
11. Szekeres, J. (1970.) Regesti spisa Kraljevskog gubernija o Franu Supilu, Novom listu i Riječkom novom listu u spisima Kr. Riječke gubernije (1900-1916), *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, sv. 15., br. (1970), str. 383-410.
12. Šepić, D. (1970.) Frano Supilo, U povodu stogodišnjice rođenja, *Časopis za suvremenu povijest*, sv. 2., br. 2., str. 213-228.
13. Šuran, V. (2016.) *Politički i etnički sukobi u Rijeci od 1905. do 1907. godine prema novinama iz jadranske regije*, Filozofski fakultet u Rijeci, diplomski rad.
14. Vidas, K. (1953.) Štampa, knjižare i društva u Rijeci, u: *Rijeka-zbornik*, J. Ravlić (ur.), Zagreb: Matica Hrvatska, str. 441.-449.

15. Žic, I. (2007.) Povijest jedne iluzije, *Sušćka revija*, br. 58/59.